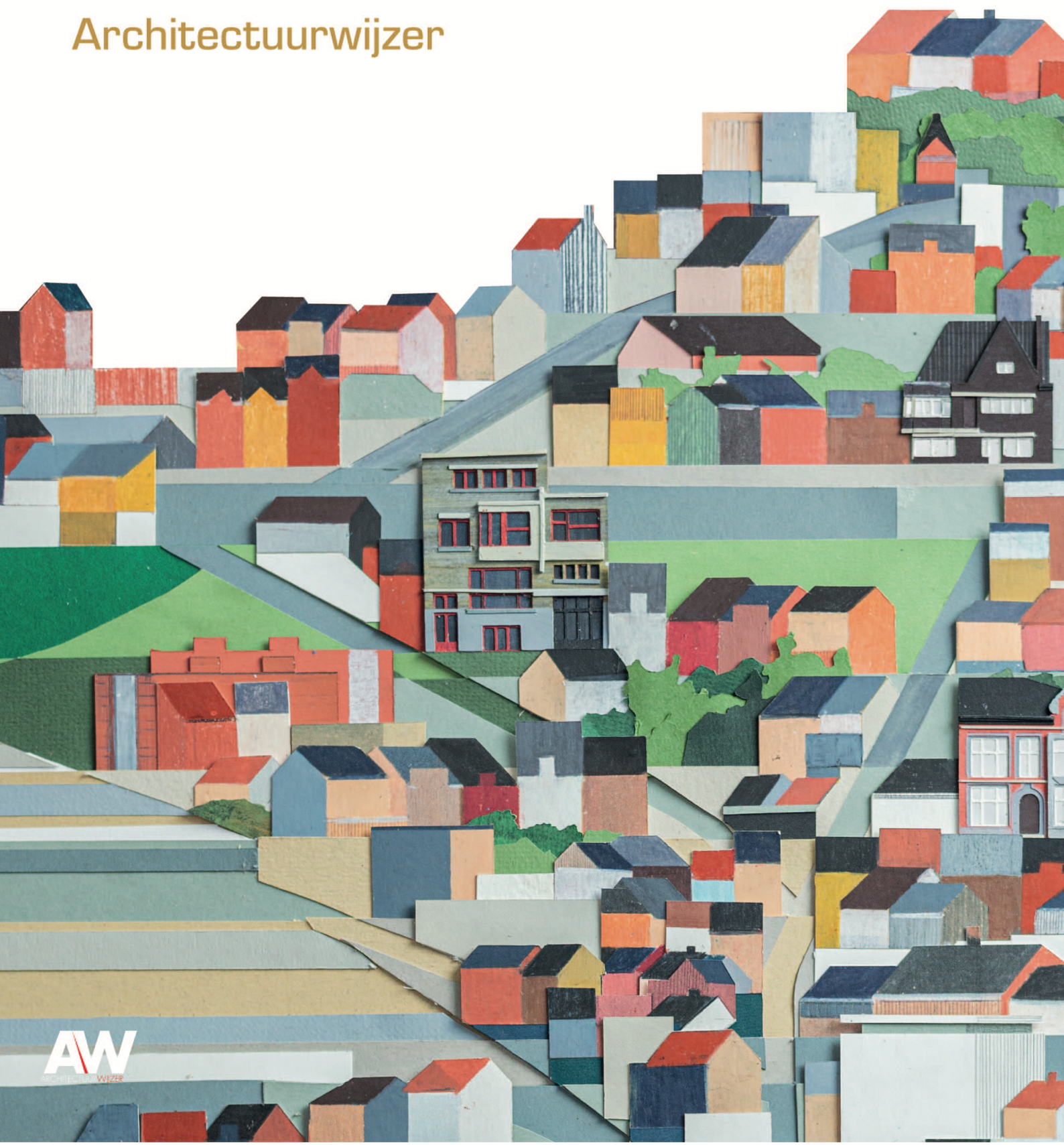

Jaarverslag 2023

Architectuurwijzer

Inhoudsopgave

Inleiding	3
Goed opdrachtgeverschap & Erfgoed	4
Publiek erfgoedtraject Hasselt	4
Expo CCHA omkaderd	5
Expo Hasselt Hertekend	6
Limburgse Mijncités	7
Innovatief en coöperatief wonen	8
Beleving van wonen	11
Architectuurreizen	13
Lyon	13
Antwerpen.....	13
Financieel verslag	14
Colofon	15

Inleiding

Het jaar 2023 was het eerste van de nieuwe beleidsperiode 2023-27, waarin Architectuurwijzer traditiegetrouw wil blijven inzetten op architectuurreflectie. Die reflectie is geënt op drie inhoudelijke sporen die sterk aansluiten op onze missie en de werking van de voorbije jaren.

Een eerste reflectiespoor omhelst het ‘Goed opdrachtgeverschap’. Voor een kwalitatief architectuurproject is niet enkel een goede architect, maar ook een goede bouwheer nodig. Rond deze boodschap heeft Architectuurwijzer het afgelopen jaar gereflecteerd aan de hand van expo’s, lezingen, terreinbezoeken en gesprekken.

Binnen een tweede reflectiespoor heeft Architectuurwijzer gefocust op ‘Innovatief en coöperatief wonen’. Vanuit een klimaatbewustzijn, beperkte beschikbaarheid van ruimte, toenemende vergrijzing, wijzigende demografie en stijgende vastgoedprijzen vinden we het belangrijk om te blijven nadenken over nieuwe én traditionele woningtypes en de betekenis van alternatieve opdrachtgevers in het wonen. Bijzondere aandacht ging uit naar de wooncoöperatie als interessante opdrachtgever met een langetermijnvisie op architectuur en duurzaamheid. Belangrijke ankerpunten in dit traject vormden een leertraject rond coöperatief wonen in Vlaanderen, de begeleiding door Architectuurwijzer van het opzetten van een nieuwe wooncoöperatie in de gemeente Knokke-Heist en – na de gesmaakte studiereis naar Zürich in 2019 - een nieuwe Cera Coop Tour, ditmaal naar Genève.

Tot slot gelooft Architectuurwijzer dat architecturale kwaliteit en mensenmaat in elke woonomgeving hand in hand gaan. Binnen een derde reflectiespoor ‘Beleving van wonen’ heeft Architectuurwijzer daarom het afgelopen jaar opnieuw ingezet op sociaal-ruimtelijk onderzoek van sociale woonwijken en -projecten, samen met antropologe Ruth Soenen. Dit type onderzoek versterkt bovendien de opgebouwde kennis omtrent sociaal, coöperatief en innovatief wonen.

Om de reflectie toegankelijk te maken en te voeden, is Architectuurwijzer in 2023 op geregelde tijdstippen in dialoog gegaan met de praktijk, het beleid, het academische veld en het bredere publiek. Expo’s, lezingen, terreinbezoeken, rondleidingen en architectuurreizen vormden gesmaakte momenten van kennisdeling. En onze nieuwe inzichten hebben we opnieuw op zeer regelmatige basis verspreid via onze website en sociale media in artikels, podcasts of video’s.

Goed opdrachtgeverschap & Erfgoed

Als we spreken over goede opdrachtgevers, dan spreken we vaak over lokale en bovenlokale besturen. Naast hun belangrijke rol als vergunningverlener van diverse projecten, zijn ze immers vaak ook opdrachtgever van publieke projecten, zoals een gemeentehuis, een gemeenschapscentrum, een fietsbrug, een zwembad, een park... In ons streven naar kwalitatieve architectuur, vinden we het daarom belangrijk om niet enkel de architecten te beïnvloeden, maar ook de opdrachtgevers.

In het bijzonder is het belangrijk om de betekenis en meerwaarde van ons bestaand patrimonium in Vlaanderen, ofwel ons erfgoed, in de kijker te plaatsen voor de lokale opdrachtgevers. Hoewel het financieel vaak de beste oplossing is, zijn we in een periode beland waarin de afbraak van gebouwen steeds meer in vraag wordt gesteld. Terecht, want vele van die gebouwen hebben immers een belangrijke rol gespeeld in de identiteit van de stad of het dorp. Een mooi voorbeeld daarvan is het Cultuurcentrum Hasselt (CCHA), al meer dan 5 decennia een levendig modernistisch gebouw dat het belang illustreert van goed opdrachtgeverschap.

Publiek erfgoedtraject Hasselt

Met het oog op een lokaal erfgoedbeleid heeft het stadsbestuur van Hasselt aan Architectuurwijzer de vraag gesteld om samen te werken aan een publiek erfgoedtraject. Dit traject steunt op twee pijlers: 1) kennisopbouw met een expertengroep, en 2) gemeenschapsvorming rond erfgoed. Binnen het partnerschap met de stad Hasselt zette Architectuurwijzer de focus specifiek op 'goed opdrachtgeverschap in erfgoed'. Aan de hand van lezingen over inspirerende projecten werd gereflecteerd over het erfgoedvraagstuk waar de stad de komende jaren voor staat.

Architectuurwijzer richtte zich hierbij niet enkel op beschermd erfgoed, maar vertrok vanuit de visie dat bestaand patrimonium in Vlaanderen bij voorkeur en waar mogelijk behouden en getransformeerd wordt.

Een belangrijk thema binnen het erfgoedtraject is 'duurzaamheid en circulariteit'. Het renoveren en herbestemmen van erfgoed is per definitie duurzaam omdat deze projecten qua hergebruik van materialen erg hoog scoren. Voor de eerste lezingavond - ['Drie architecten met een passie voor circulariteit en erfgoed'](#) op 12 januari in CCHA te Hasselt - had Architectuurwijzer drie Vlaamse architecten uitgenodigd die pionieren op vlak van circulair bouwen en een mooi voorbeeldproject hadden gerealiseerd in samenwerking met hun opdrachtgever. De eerste spreker was Ruben Braeken van B+ architecten, die in opdracht van de stad Genk gewerkt heeft aan de renovatie en herbestemming van de St-Albertusschool in Genk (cf. foto bovenaan). Jan Moens van Bureau Bouwtechniek kwam vertellen over het ontwerp- en denkproces voor de veelgeprezen Gare Maritime die hij als uitvoerend architect van bij aanvang gevolgd en begeleid heeft. Tot slot was ook Bart Cobbaert van DENC-STUDIO te gast, die zijn visie op circulair bouwen uit de doeken deed aan de hand van zijn eigen kantoorgebouw in Loods 23 in de Voorhaven van Gent.

In het erfgoedtraject met de stad Hasselt inspireert Architectuurwijzer tot goede praktijken in erfgoed, maar brengt het ook de juiste mensen - van binnen en buiten Hasselt - bij elkaar. In een werkgroep werd het afgelopen jaar tijdens een aantal door Architectuurwijzer georganiseerde workshops samengewerkt met lokale experts zoals architecten met expertise in erfgoed, mensen uit de stadsdiensten, Herita, Erfgoedraad, stadsgidsen, het Stadsatelier en de Universiteit Hasselt. Op 2 maart vond een eerste kennismaking plaats met de experts en kon het uitwisselen van ideeën over erfgoed in Hasselt een aanvang nemen. Voor een tweede workshop op 25 april had Architectuurwijzer Michiel Van Balen uitgenodigd als spreker. Aan de hand van enkele referentieprojecten in Leuven - Hal 5, De Hoorn en Abdij Keizersberg - lichtte hij toe hoe hij met zijn bureau Miss Miyagi rond erfgoed werkt en als dienstverlener exemplarische vastgoedprojecten met een maatschappelijke meerwaarde helpt ontwikkelen.

Tijdens een workshop op 1 juni werd ingezoomd op de gebouwen van de stad, die ook belangrijk erfgoed zijn. Geïnspireerd door de aanpak van Miss Miyagi hebben we samen bekeken in hoeverre het initiatief voor vijf gebouwen van de stad moet komen vanuit de markt, de overheid of een 'common'. Op 13 december ten slotte vond een afsluitende workshop met de expertengroep plaats. Tijdens deze vergadering hebben we de leerpunten uit de expo Hasselt Hertekend vertaald in aanbevelingen naar een toekomstig erfgoedbeleid voor de stad Hasselt. Dit zal leiden tot een artikel in het tijdschrift Ruimte van de Vlaamse Vereniging voor Ruimte & Planning, te publiceren in het voorjaar van 2024.

Behoud en hergebruik van erfgoed is niet enkel belangrijk omwille van de historische waarde, maar kan ook beschouwd worden als een primaire vorm van circulair bouwen. Daarom sloegen Architectuurwijzer en Embuild Limburg de handen in elkaar voor een tweede lezingenavond op 26 oktober, waar de aanwezigen konden kennismaken met [‘Drie iconische gebouwen met erfgoedwaarde’](#). Te gast in een tot de nok gevulde theaterzaal van CCHA waren drie architecten die met veel respect aan de restauratie van een iconisch gebouw hebben gewerkt, met ook oog voor circulaire technieken. Bart Hoylaerts van a2o architecten kwam vertellen over de herbestemming van de Chocoladefabriek in Nerem tot een collectief woongebouw. Robin Engels van Origin toonde hoe de iconische maar in verval geraakte ‘White Residence’ in Nieuwpoort een nieuw leven krijgt als ‘The Grand’. En Dimitri Minten van RE-ST deed de uitbreiding van het Design museum Gent uit de doeken.

Expo CCHA omkaderd

Op 11 september 2022 (Open Monumentendag) opende de expo [‘CCHA omkaderd’](#), waarmee Architectuurwijzer wilde illustreren hoe duurzaam en bijzonder het modernistische Cultuurcentrum Hasselt van architect Isia Isgour is ontworpen en gebouwd. Maar ook hoe toenmalig burgemeester Paul De Meyer zich in de jaren 60 heeft getoond als een goede opdrachtgever. De tentoonstelling zou aanvankelijk lopen tot 5 februari 2023, maar werd uiteindelijk verlengd tot 28 mei. Dit bood Architectuurwijzer de kans om het randprogramma uit te breiden en gratis rondleidingen aan te bieden tijdens de [Erfgoeddag](#) (23 april) en de [Kunstennacht](#) (11 mei).

Nog vervat in de oorspronkelijke planning was de podcast [‘CCHA, al 50 jaar een levendig modernistisch gebouw’](#), waarin Architectuurwijzer samen met Architectura heel wat boeiende verhalen over CCHA documenteerde. Peggy Totté ging in gesprek met Gerhard Verfaillie (huidig directeur CCHA), Caroline Voet (curator expo ‘CCHA omkaderd’), Ewald Houben (aannemer van het project) en Piet Jaspaert (allereerste directeur CCHA) over de bouw, architectuur en betekenis van het CCHA.

Expo Hasselt Hertekend

De najaarstentoonstelling in CCHA kreeg als titel '[Hasselt Hertekend, een stad in evolutie sinds 1839](#)'. Met deze expo, ook onderdeel van het publiek erfgoedtraject, wil Architectuurwijzer zowel het stadsbestuur als de private eigenaars en ontwikkelaars in Hasselt inspireren tot goed opdrachtgeverschap met een zorgvuldig behoud van hun erfgoed. Maar de ambitie reikt verder: voeding en inspiratie geven aan andere steden om ook in te zoomen op de geschiedenis van hun stadsontwikkeling en hiermee tegelijkertijd een evaluatie te maken van het erfgoed in hun stad, en de relatie van het gebouwde erfgoed tot het landschap en de infrastructuur.

Concreet toont de expo aan de hand van nieuwe tekeningen, foto's en archiefmateriaal hoe de stad Hasselt veranderde doorheen drie periodes: de 19^e-eeuwse stadsontwikkeling rond de boulevard, de 20^e-eeuwse stadsuitbreiding met karakteristieke interbellumwoningen en de naoorlogse welvaartsperiode met grootschalige gebouwen en infrastructuren. Bijzondere aandacht gaat naar de architecturale kwaliteit van de stadswoningen uit het interbellum. De beeldkwaliteit van vele niet-beschermde interbellumwoningen wordt getoond aan de hand van nieuwe geveltekeningen. Voor de uitwerking van deze tentoonstelling werkte Architectuurwijzer samen met Blauwdruk Stedenbouw, Malgorzata Maria Olchowska, York Bing Oh en Hoera Vormgevers.

Het randprogramma van de expo Hasselt Hertekend omvatte rondleidingen op Open Monumentendag / Dag van de Architectuur (10 september), zondagsrondleidingen, alsook een doorlopende [zoektocht voor kinderen](#). Op de Kunstendag voor Kinderen (19 november) organiseerde Architectuurwijzer op de expo Hasselt Hertekend [workshops zeefdrukken](#) voor kinderen van 9 tot 12 jaar. Onder begeleiding van kunstenaar Kirsten Vanlangenaeker konden de kinderen een zeefdruk maken van Hasseltse, hertekende gevels uit de tentoonstelling.

Limburgse Mijncités

Binnen het partnerschap met de provincie Limburg heeft Architectuurwijzer in 2023 twee workshops met de mijngemeenten georganiseerd, in samenwerking met Regionaal Landschap Kempen & Maasland. Binnen de [Limburgse mijncités](#) bestaat er vandaag een grote nood aan (energetische) renovatie van de woningen. Helaas zijn de woningen niet meer in handen van één mijndirectie, maar in versnipperde eigendom van private woningeigenaars en verhuurders. Concreet betreft het zeven mijncités waar de betrokken mijngemeenten de woningeigenaars proberen aan te sporen tot goed opdrachtgeverschap. Maar dit blijkt dus allerm minst evident.

Op 15 juni vond in het cultuurhuis van Houthalen-Helchteren een eerste workshop plaats: ‘Van mijncité naar klimaatwijk?’ Sven Augusteyns en Dimitri Minten gaven - als onderzoekers van het team bestaande uit OMGEVING, Sweco Belgium, Transition Heroes, RE-ST Architecten & SuMa Consulting - toelichting bij de onderzoeksresultaten met betrekking tot klimaatwijken. Ze illustreerden een stappenplan om tuinwijk Ter Elst in Leuven te transformeren naar een duurzame wijk met respect voor de oorspronkelijke architecturale en stedenbouwkundige eigenschappen. Het onderzoek richt zich niet alleen op vraagstukken rond renovatie, maar maakt ook de koppeling met nieuwe woonmodellen en opdrachtgeverschap, mobiliteit en klimaatadaptieve inrichting van de ruimte. Na de presentatie werd er gereflecteerd over hoe de case in Leuven een mogelijk model kan zijn voor de herontwikkeling van andere tuinwijken met erfgoedwaarde in België, waaronder de Limburgse mijncités.

Een tweede workshop rond de mijncités vond plaats op 21 november. Daarin stonden de bewoners centraal. Algemeen overheerst het gevoel dat de bewoners van de mijncités zich niet bekommeren om de erfgoedwaarde van hun woning. Ze willen in de eerste plaats hun woonoppervlakte vergroten en hun wooncomfort. Vanuit die invalshoek had Architectuurwijzer aan antropoloog Ruth Soenen gevraagd om tijdens de woonacademie met de mijngemeenten haar kijk op het samenwerken met bewoners toe te lichten. Ruth vertelde ook dat één grote transitiebeweging wellicht niet haalbaar is. Maar dit neemt niet weg dat elke verandering op mensenmaat, groot of klein, al een positieve bijdrage kan leveren in de wijk en het vertrouwen met de bewoners kan helpen opbouwen.

Innovatief en coöperatief wonen

In landen als Zwitserland, Oostenrijk, Duitsland... realiseren en beheren zogenaamde 'genossenschaften' kwalitatieve woonprojecten in hogere dichtheden in dorpen en steden. Bewoners zijn hier geen eigenaar van de stenen, maar wel mede-eigenaar van de coöperatieve vennootschap die het gebouw bouwt, bezit en beheert. Maatschappelijk sluiten de coöperaties aan bij een bredere transitie naar meer 'commons' en minder bezit. Bij de wooncoöperaties heeft deze maatschappelijke transitie ook invloed op de architectuur, wat Architectuurwijzer motiveert om hierover te reflecteren. Bovendien tonen ook bij ons architecten, gemeenten, kerkfabrieken, projectontwikkelaars, burgers... steeds meer interesse in dit alternatieve eigenaarsmodel.

Het belangrijkste deel van de reflectie gaat over de wooncoöperatie van de toekomst. Er is ruimte voor evolutie en groei van het coöperatief wonen, maar in welke richting gaat dit bij voorkeur? Kunnen Vlaamse wooncoöperaties inzetten op innovatieve en kwalitatieve woonvormen? Zo ja, aan welke architectuur en woningtypes denken we dan? Is het haalbaar om kleinschalige woonprojecten voor senioren, gezinsvriendelijk gestapeld wonen, gemengde woon-werkgebouwen, clusterappartementen voor alleenstaanden, ... via een wooncoöperatie te realiseren? Ter inspiratie trok Architectuurwijzer ook in 2023 naar het buitenland, dit keer naar Genève.

Aanvullend wil Architectuurwijzer de reflectie blijven voeden vanuit een aantal pilootprojecten in Vlaanderen. In functie van een artistieke reflectie, is het belangrijk dat Architectuurwijzer ook vrij kan denken, parallel aan de dagelijkse Vlaamse praktijk. Hiertoe willen we de voorliggende pilootprojecten abstraheren tot ruimtelijke concepten, die wel herkenbaar zijn voor Vlaanderen. De ambitie is om te werken naar inspirerende ruimtelijke verbeelding van het ontwerpend onderzoek wat deel kan uitmaken van een latere expo, in 2024, rond 'Innovatief en coöperatief wonen'.

Elke reflectie begint met het verzamelen én delen van kennis. Daarom voerde Architectuurwijzer In opdracht van intercommunale Veneco, gemeente Wachtebeke en provincie Oost-Vlaanderen een onderzoek naar elf Vlaamse woonprojecten die afwijken van het klassieke marktpatroon. De resultaten van dit onderzoek zijn gepubliceerd op de website www.innovatiefwonen.be. Als onafhankelijke architectuurcultuurorganisatie wil Architectuurwijzer met dit nieuwe platform bijdragen aan een debat over kwalitatieve architectuur en innovatieve wooncultuur in Vlaanderen. De website vormt een mooie aanvulling op onze andere projectwebsites over collectief en coöperatief wonen: www.housingaparttogether.be en www.cooperatiefwonen.be.

Een van de projecten die op de website www.innovatiefwonen.be uitvoerig wordt besproken, is een collectief woonerf in het Oostvlaamse Leupegem. Het project werd ontworpen door ectv architecten, het ontwerp bureau van architecten-vennoten Els Claessens en Tania Vandenbussche. De opdrachtenportefeuille van ectv architecten kenmerkt zich door een rijkheid en diversiteit aan woonprojecten met verschillende graden van gedeeld leven. Tijdens de lezing '[ectv – Diversiteit in het gedeelde wonen](#)' in C-mine Genk op 19 oktober lichtte Tania Vandenbussche zeven projecten toe van haar bureau, divers in typologie, schaal en collectiviteit, maar allemaal getuigend van een hoge woonkwaliteit en met bijzondere aandacht voor 'de juiste afstand' tussen de woningen onderling en de collectieve delen.

Recent is ectv architecten door de gemeente Knokke-Heist ook aangesteld als ontwerper van een nieuw coöperatief woonproject in de wijk Heulebrug. Architectuurwijzer begeleidt het project mee van bij de start, samen met Cera, een van de grootste coöperaties van België en inspirator op vlak van coöperatief ondernemen. Dit jaar vonden de eerste informatievergaderingen plaats voor toekomstige coöperanten. Om het pilootproject meer ruchtbaarheid te geven nam Architectuurwijzer op de projectlocatie een gefilmd interview af met Lieve Jacobs, expert coöperatief ondernemen bij Cera, en Stefaan Keirse, diensthoofd wonen van de gemeente Knokke-Heist, waarin beiden vertellen over het wat, hoe en waarom van [‘Coöperatief wonen in Knokke-Heist’](#).

Ook in samenwerking met Cera begeleidde Architectuurwijzer van 11 t.e.m. 14 oktober een vierdaagse [Cera Coop Tour naar Genève](#). Na de gesmaakte Cera Coop Tour naar Zürich in 2019 trokken we deze keer naar een stad waar nieuwe wooncoöperaties sinds een tiental jaar een mooie opmars maken. De zeer diverse groep deelnemers bezocht er de inspirerende, kwalitatieve woonprojecten Soubeyran, Les Ouches, Ecoquartier Jonction, Rigaud en Les Rambossons, om te eindigen in de ecowijk Les Vergers in de randgemeente Meyrin, waar zeven wooncoöperaties bouwrechten hebben gekregen en tonen hoe economische waarde, stedelijke kwaliteit en ecologische keuzes met elkaar kunnen worden verenigd. Tijdens verschillende netwerkmomenten werd samen nagedacht over de mogelijkheden van coöperatief wonen in Vlaanderen en Brussel.

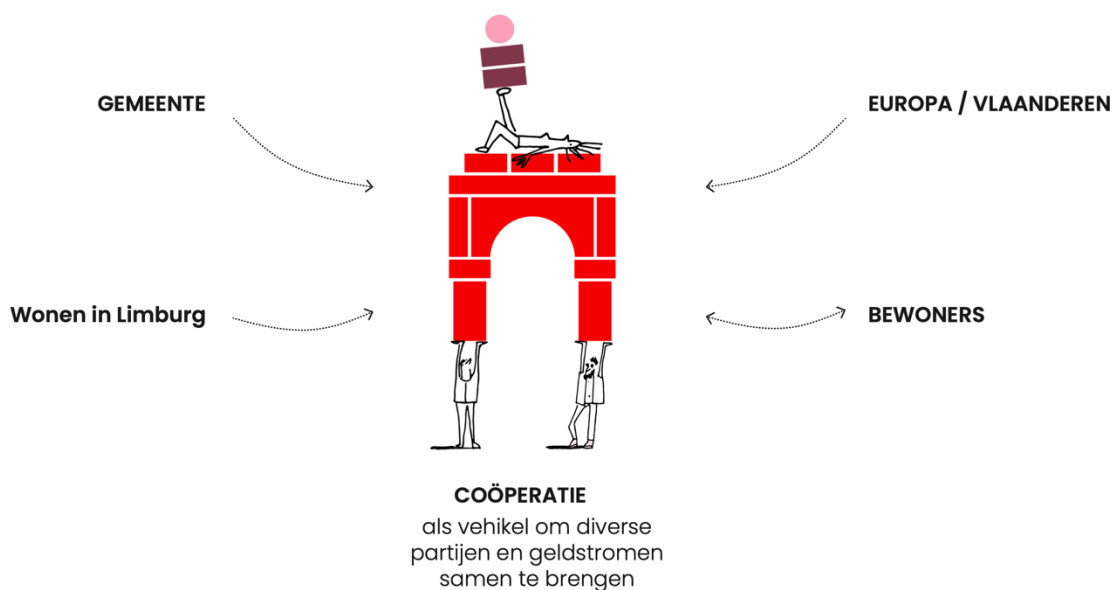
De Cera Coop Tour werd door Architectuurwijzer uitgebreid gedocumenteerd op film, wat resulteerde in drie door Cera gecoproduceerde minidocumentaires van Bertrand Lafontaine en Michael Lombarts. In deze drie ‘projectportretten’ zien en horen we hoe het coöperatief woonmodel een [gevoel van verlangen](#) kan creëren, hoe wooncoöperaties als opdrachtgever van huisvestingsprojecten het vermogen hebben om [zelf na te denken](#) in functie van de architecturale kwaliteit en hoe ze door op [buurtniveau](#) te werken tegelijkertijd ook werken aan de samenleving.

Architectuurwijzer was in 2023 ook zeer nauw betrokken bij het [Leertraject Coöperatieve Woonprojecten](#), dat door het Agentschap Wonen-Vlaanderen en het Departement Omgeving is opgezet om steden en gemeenten aan te moedigen om met coöperatief wonen aan de slag te gaan. Het leertrajecten wordt gevoed door experimenten in vijf concrete proeftuinen, waarin de betrokken gemeenten op maat worden ondersteund. Het leertraject werd in het najaar van 2022 opgestart en zal lopen tot eind 2024. Concreet omvat het leertraject een aantal door Architectuurwijzer mee begeleide netwerkmomenten, waaraan andere steden en gemeenten, intergemeentelijke samenwerkingsverbanden en ook geïnteresseerde burgers en initiatiefnemers kunnen deelnemen.

Zo organiseerde Peggy Totté mee de [bijeenkomst](#) op 23 november. Tijdens deze meet-up kwam Clemens Mol van de Stichting Woon! uit Amsterdam toelichting geven over de Duitse wooncoöperaties. Vervolgens was er een inspirerende uiteenzetting van Dimitri Berliner van de Brusselse vzw Communa, over zijn ervaringen tijdens de recente Coop Tour in Genève. Waarna de middag werd afgesloten door een korte uiteenzetting van Peggy Totté over de vijf proeftuinen in Vlaanderen. Dit leertraject wordt begeleid door Architectuurwijzer in samenwerking met Tweeperenboom, Cera en Studio Levier.

Een laatste project waarop Architectuurwijzer werkt sinds het najaar van 2023 binnen het spoor 'Innovatief en coöperatief wonen' is de Mijncité van Beringen. Architectuurwijzer onderzoekt er het potentieel voor coöperatief renoveren en wonen in de Mijncité. Aan de hand van diverse referentieprojecten in Vlaanderen, aangaande collectief renoveren van wijken, energiecoöperaties, Community Land Trust, begijnhoven, ... onderzoeken we de mogelijke insteken voor een coöperatieve aanpak in de wijk. Het lijkt een illusie om op korte termijn tot een mijncité in handen van één wooncoöperatie te komen, maar misschien zijn wel kleine stappen in die richting te zetten. In een volgende fase kunnen deze nieuwe inzichten ook meegenomen worden tijdens een workshop met de andere mijngemeenten.

Beleving van wonen

Architectuurwijzer heeft ook dit jaar ingezet op antropologisch onderzoek naar wonen. Hiervoor zette het de samenwerking met Simply Community van antropologe Ruth Soenen verder. Het gelijktijdig reflecteren over diverse woonvormen door een architecturale bril en het samenleven van diverse groepen door een antropologische bril, blijft zorgen voor leerrijke inzichten. De interesse blijkt ook groot te zijn voor de sociaal-ruimtelijke blik op het wonen, wat onder meer resulteerde in een nieuw partnerschap met de provincie Vlaams-Brabant voor een onderzoek rond drie sociale wijken.

Zo kregen Peggy Totté en Ruth Soenen, nadat ze in 2019 al sociaal-ruimtelijk onderzoek hadden gedaan in Limburg, het afgelopen jaar de opdracht van de provincie Vlaams-Brabant om de sociale woonwijken Konkelgoed in Opwijk, Oppem in Meise en Sloesveld in Hoeilaart onder de loep te nemen. De resultaten van dit sociaal-ruimtelijk onderzoek presenteerden ze op vrijdag 10 november in het Provinciehuis Leuven tijdens de studienamiddag '[Wonen in de wijk onder de loep](#)'. De aanwezige deelnemers kregen niet alleen een beter zicht op de rol die sociale investeringen, architectuur en ruimtelijke planning kunnen spelen bij het creëren van een leefbare woonomgeving in (sociale) woonwijken, er werden ook beleidsaanbevelingen en concrete handvaten aangereikt om hiermee lokaal aan de slag te gaan.

In de vooravond van de lezing van ectv architecten organiseerde Architectuurwijzer in samenwerking met de Woonacademie van de provincie Limburg, Wonen in Limburg en Embuild Limburg op 19 oktober in C-mine een debat met Ruth Soenen over collectief wonen en kwalitatieve (sociale) huisvesting. In het eerste deel gaf Ruth Soenen een inkijk in de betekenis van collectiviteit en community in woonprojecten en -wijken in Vlaanderen, gebaseerd op haar vroeger en recent onderzoek. Vervolgens bracht ze een verhaal over de sociale woonwijken in Vlaanderen aan de hand van volgende aandachtspunten: beleving van buurt en eigen woning, belang van privacy, overgang tussen privaat & publiek en samenleven in diversiteit. Na de presentatie was er tijd voor vragen uit de zaal. Peggy Totté modereerde het gesprek tussen Ruth Soenen, ectv architecten, sociale woonorganisatie WIL, architecten, stedenbouwkundigen, woonambtenaren en andere geïnteresseerden.

Op 1 december 2023 organiseerde Architectuurwijzer in C-mine Genk een [inspiratiedag rond het thema dorpse architectuur](#), in samenwerking met de Woonacademie provincie Limburg, Departement Omgeving, en IGS Wonen in Tongeren-Herstappe. Twee sprekers deelden er hun expertise over de inpassing van hedendaagse woonprojecten in het dorpse weefsel: Edith Wouters van AR-TUR platform voor architectuur, die in de experimenteerruimte van het Kempenlab kwalitatieve dorpsarchitectuur onderzocht, en Frederiek Ampe, die met zijn architectenbureau ampe.trybou een mooi portfolio heeft opgebouwd van kleinschalige woonprojecten, vaak in opdracht van sociale huisvestingsmaatschappijen. In de namiddag vonden rond het thema dorpse architectuur nog drie workshops plaats voor Limburgse lokale besturen (woon- en omgevingsambtenaren, schepenen en burgemeesters).

Eveneens in C-mine stond Architectuurwijzer tijdens het najaar van 2023 in voor het randprogramma van de tentoonstellingen [‘Stadsvernieuwing is mensenwerk’](#) en [‘Genk is mensenwerk’](#). Op 5 oktober, de openingsavond van beide expo’s, waren Paul Robbrecht van Robbrecht en Daem architecten en Céline De Clercq van Marie-José Van Hee Architecten als keynote sprekers te gast voor een [lezing over stadsvernieuwing](#). Ze deelden er hun visie op de stadsontwikkeling in Vlaanderen en vertelden hoe ze deze visie realiseerden in de herontwikkeling van het stadscentrum van Deinze, een van de projecten die in de expo Stadsvernieuwing is mensenwerk is opgenomen.

De expo ‘Genk is mensenwerk’ vormde dan weer de perfecte aanleiding voor een [congresdag](#) op 8 december, waarvoor Architectuurwijzer de handen in elkaar sloeg met C-mine en Stad Genk. Op het programma stonden workshops rond vier baanbrekende Genkse stadsvernieuwingprojecten: de herinrichting van de [Stiemberbeekvallei](#), [oPEN Living Lab](#), het masterplan voor de renovatie van sociale woonwijk [Kolderbos](#), en de [onthardingsplannen](#) voor centrum Genk en de belangrijke verbindingsweg Evence Coppélaan naar C-mine. Tijdens deze sessies werd telkens duidelijk hoe waardevol experimenten op het terrein zijn, in wisselwerking met bewoners en burgers, in de aanloop naar definitieve uitvoeringsplannen. Doorheen de dag was er ook de mogelijkheid om een rondleiding te volgen door de expo Genk is Mensenwerk met curator Joeri De Bruyn. Het [Congres ‘Genk is mensenwerk’](#) werd afgesloten door Véronique Claessens, die als directeur Ruimte de leerpunten van de congresdag oplistte en in de toekomst zal verwerken in de toekomstige projecten van de stad Genk.

Architectuurreizen

Tot slot vormden ook de door Architectuurwijzer georganiseerde binnen- en buitenlandse architectuurreizen het afgelopen jaar weer een belangrijke inspiratiebron. Voor elk bezocht project vroegen we de architect of initiatiefnemer als gids ter plaatse. De combinatie van literatuuronderzoek, studie van planmateriaal, terreinbezoek en interviews blijft een belangrijke basis voor elke vorm van reflectie.

Lyon

Van 20 tot en met 23 april 2023 trok Architectuurwijzer voor een eerste architectuurreis richting [Lyon](#). De stad in het zuidoosten van Frankrijk mag dan wel een heel pak kleiner zijn dan de Franse hoofdstad Parijs, ze moet niet inboeten op het vlak van architecturale splendeur. De boeiende dualiteit tussen historische en hedendaagse architectuur maakte van Lyon de ideale bestemming voor een verrijkende architectuurreis. Zo is er het historisch centrum dat is uitgeroepen tot UNESCO-werelderfgoed, maar ook de vernieuwde postindustriële wijk La Confluence, waar architecten zoals Christian Kerez, Tatiano Bilbao en Manuel Herz werden uitgenodigd om de architectuur te realiseren naar een masterplan van Michel Desvigne en Herzog & de Meuron. In de nabije omgeving van Lyon werden een aantal iconische gebouwen van Le Corbusier bezocht, zoals het [klooster van Sainte-Marie de la Tourette](#) alsook het cultuurhuis, stadion en Unité d'Habitation in Firminy.

Antwerpen

De architectuurreis in het najaar was er één dicht bij huis. Op 21 en 22 september richtte Architectuurwijzer het vizier op [Antwerpen](#). De stad biedt een boeiende waaier aan architecturale stijlen die het verhaal van het verleden vertelt en tegelijk moderne invloeden omarmt. De prominent aanwezige renaissance-architectuur is te zien in bouwwerken zoals het [stadhuis](#), dat pas door HUB, Origin en Bureau Bouwtechniek in ere is hersteld en waar nieuwe ingrepen naadloos werden ingepast. Ook de [Zaal Harmonie](#), opgetrokken onder invloed van het neoclassicisme, is met respect herbestemd door architectenbureaus RE-ST en Atelier Kempe Thill. Recente ontwikkelingen zoals woonproject Cadix op 't Eilandje (Bovenbouw + BULK) vormen een hedendaagse aanvulling op het historische weefsel. En ook het recent verbouwde interbellumcomplex Fierenshoven (HCVA + Molenaar & co) bleek een bezoek meer dan waard.

Financieel verslag

Kosten

Leveringen a/d organisatie	1.788,61
Aanmaak-, ontwikkelings, productie- en presentatiekosten van activiteiten	54.309,03
Inhoudelijke diensten op zelfstandige basis	168.391,15
Ondersteunende diensten op zelfstandige basis	49.654,34
Verzekeringen	419,69
Verplaatsings- en verblijfskosten	1.476,73
Advertenties, publiciteit en promotie	991,18
Uitzendkrachten personen / uitzendpersoneel	7.612,60
Overige kosten	3.896,45
Afschrijvingen op materiële vaste activa	3.940,00
Toevoeging aan de reserves	38.781,32
Totaal kosten	<u>331.261,10</u>

Opbrengsten

Vergoedingen uit activiteiten Architectuurreizen	28.602,29
Vergoedingen uit activiteiten Randprogramma	841,61
Bouwbedrijven en overige partnerorganisaties	78.742,88
Stad Genk	16.632,23
Stad Hasselt	40.000,00
Gemeente Knokke-Heist	9.636,36
Provincie Limburg	15.000,00
Provincie Vlaams-Brabant	34.770,00
Meerjarige werkingssubsidie Kunstendecreet	107.035,73
Totaal opbrengsten	<u>331.261,10</u>

Colofon

Architectuurwijzer, [opgericht in 1991](#) is een kritisch onafhankelijke architectuurcultuurorganisatie die wil bijdragen aan kwalitatieve architectuur en innovatieve wooncultuur in Vlaanderen. Onze missie vertrekt vanuit het besef dat architectuur een impact heeft op onze samenleving en omgekeerd. Architectuur is ook sterk verbonden met een steeds wijzigende maatschappelijke en ruimtelijke context.

We gaan op zoek naar inspirerende praktijkvoorbeelden in binnen- en buitenland. We reflecteren over de randvoorwaarden om tot een kwalitatief project te komen: een goede opdrachtgever, een kwalitatieve procedure tot aanstelling van de architecten, kwaliteitsbemiddeling over het ontwerp met de overheid, een gedreven jong of ervaren architectenteam ... Binnen deze aanpak komen diverse aspecten van het bouwen, het ontwikkelen en het wonen aan bod: erfgoed, infrastructuur, coöperatief wonen, sociaal wonen ...

Architectuurwijzer is een collectief zelfstandige medewerkers, elke gespecialiseerd in hun vakgebied: Peggy Totté, Iris Peeters, Lieve Drooghmans, Brent Vanheyst, Amélie Lammens en Bertrand Lafontaine [en vele anderen](#)

Architectuurwijzer kon in 2023 rekenen op de steun van: Vlaanderen, Limburg, Vlaams- Brabant, Genk, Hasselt, Knokke-Heist, C-mine, Z33, CCHA, U Hasselt, Cera, cpe, Ebema, Tarkett, Vandersanden, Cedral, Equitone, Reynaers, Forster, Ventiline, Steven Massart Fotografie, Architectura

